

*Теслюк В. М., кандидат психологічних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)
Приходько М. П., магістр педагогічного
факультету, Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ)*

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ТА СУБ'ЄКТИВНІСТЬ В ОЦІНЮВАННІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

У статті окресленні основні групи компетенцій, функції оцінювання навчальних досягнень студентів, роль психолого-педагогічного принципу об'єктивності, суть рейтингової системи оцінювання.

Ключові слова: оцінювання, компетенція, функції оцінювання, принцип об'єктивності, кредит.

В статье очерчены основные группы компетенций, функции оценивания знаний студентов, роль психолого-педагогического принципа объективности, суть рейтинговой системы оценивания.

Ключевые слова: оценка, компетенция, функции оценивания, принцип объективности, кредит.

The article outlines the major groups of competencies, functions assessment of academic achievements of students, the role of psychological and pedagogical principles of objectivity, the essence of the rating system of evaluation.

Key words: assessment, competence, evaluation function, the principle of objectivity, credit.

Успіхи навчально-пізнавальної діяльності студентів характеризуються кількісними та якісними показниками, що виражаються й фіксуються в оцінці успішності.

В. Сухомлинський вважав, що «найголовніше заохочення і найсильніше (та не завжди дійове) покарання в педагогічній практиці - оцінка. Це найголовніший інструмент, використання якого потребує величезного вміння і культури» [8].

Оцінка як показник рівня знань відіграє надзвичайно важливу роль у навчально-виховному процесі і у середніх, і у вищих навчальних закладах. «Оцінний підхід до навколишньої діяльності, її сприйняття через принцип визначеної системи норм та цінностей притаманні кожній людині», - пише І.Буяр [2].

До трактування-пояснення сутності оцінки звертався свого часу ще Аристотель. Оцінювання рівня знань - процес складний і багатовимірний. Добре продумана система оцінювання знань, умінь і навичок, яка враховує всі сторони, всі нюанси навчально-пізнавальної діяльності студентів, стимулює до творчої, натхненної праці. Недосконала система, навпаки, знижує інтерес студентів до навчання та ефективність роботи. Тому оцінювання рівня знань повинно бути адекватним, об'єктивним.

Від об'єктивності оцінювання навчального процесу залежить його ефективність. Виникають непорозуміння, порушується стимулювання до навчання через хибність в об'єктивності.

Необ'єктивна оцінка впливає на вироблення байдужості до знань, прагнення до поверхневого їх засвоєння заради отримання лише вищої оцінки.

Якщо оцінка справедлива у вимогах до всіх ступенів, то вона стає ефективним стимулом до навчання. Оцінювання має ґрунтуватися на принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень студента, а не рівня його везіння. Визначення рівня навчальних досягнень студентів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати студенту суму знань, умінь та навичок, а формувати його компетенції.

Компетенція - загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, що набуті завдяки навчання. Поняття компетентності не зводяться тільки до знань і навичок, а належать до сфери складних умінь і якостей особистості.

Основними групами компетенцій, яких потребує сучасне життя є:

- *соціальні* - пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень, у суспільному житті, з врегулюванням конфліктів ненасильницьким шляхом, з функціонуванням і розвитком демократичних інститутів суспільства;

- *полі культурні* - стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їх мови, релігії, культури тощо;

- *комунікативні* - передбачають опанування важливим у роботі і суспільному житті усним і писемним спілкуванням, оволодіння кількома мовами;

- *інформаційні* - зумовлені зростанням ролі інформації у сучасному суспільстві й передбачають оволодіння інформаційними технологіями, вмінням здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію;

- *саморозвитку та самоосвіти* - пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатися як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;

- *компетенції*, що реалізуються у прагненні і здатності до раціональної продуктивної творчої діяльності [11].

Компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності студентів і формуються передусім на основі опанування змісту освіти. Виявити рівень такого опанування покликане оцінювання.

Основними функціями оцінювання навчальних досягнень студентів є:

- *контрольна* - передбачає визначення рівня досягнення окремого студента, групи, виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу викладачу відповідно планувати і викладати навчальний матеріал;

- *навчальна* - що зумовлює таку організацію оцінювання навчальних досягнень студентів, коли воно сприяє повторенню, уточненню і систематизації навчального матеріалу, вдосконаленню підготовки студентів, групи;

- *стимулюючо-мотиваційна* - визначає таку організацію оцінювання навчальних досягнень студентів, коли його проведення стимулює бажання поліпшити свої результати, розвиває відповідальність та сприяє змагальності студентів, формує мотиви навчання;

- *виховна* - передбачає формування вміння відповідально зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю і самоконтролю, розвиток якостей особистості: працелюбності, активності, акуратності та ін [10].

Розподіл людей за здібностями до навчання і засвоєння знань є очевидним – різні люди мають різні здібності. Багато випадкових факторів впливають на процес оцінювання здобутих студентами знань: особливості характеру, бажання чи

небажання вчитися, стан здоров'я, пропущенні або недовчені лекції, події в особистому житті, або житті рідних, друзів. Це суб'єктивні фактори оцінювання, оцінювання ж має носити об'єктивний характер.

Об'єктивність у процесі оцінювання знань студентів досліджувала В.М. Бочарнікова [3]. Вона вважає, що оцінку можна вважати об'єктивною, якщо вона відповідає тим зусиллям, які студент затратив на засвоєння навчального матеріалу. В.О. Сухомлинський наголошував на тому що «оцінка морально виправдана тільки тоді, коли учитель оцінює не здібності, взяті, так би мовити, у чистому вигляді, а в єдності праці і здібностей, причому на перше місце ставиться праця»[8].

«Гострий, рухливий розум позбавлений серйозної роботи, буде наповнюватися жалюгідним пустим і шкідливим змістом і стане причиною власної загибелі» - це слова Я.А. Коменського щодо обдарованих здібних дітей, які потребують більшої завантаженості порівнянно з іншими [6]. Здібних студентів це також стосується, бо вони потребують більшої завантаженості в процесі навчання, і відповідно, під час оцінювання отримують оцінки за свої реальні знання.

Важливим у процесі оцінювання знань є психолого-педагогічний принцип об'єктивності. Цей принцип означає, що оцінка має характеризувати якісний показник знань, незалежно від методів та засобів оцінювання, які використовує викладач, що здійснює цей процес. Досить часто одні і ті ж студенти у різних викладачів одержують різні оцінки з одного і того ж предмета. Знання ті самі, а оцінки - різні. Так, експериментально доведено, що 276 викладачів у ВНЗ одну і ту ж студенську роботу оцінили таким чином: 31% - поставив оцінку «незадовільно», 65% - «задовільно», 4% - «добре». На запитання до викладачів: «На що вони звертають увагу у відповідях студентів при оцінюванні», отримали різні відповіді. Одні назвали повноту і образність, гостроту і емоційність мови, інші - ґрунтовне засвоєння матеріалу і самостійність суджень, деякі - вміння аналізувати, оригінальність відповіді [3].

Цей приклад показує наскільки велика можливість суб'єктивності при оцінці знань

студентів, якщо ці оцінки ставляться лише на основі індивідуальних «нефіксованих» критеріїв, якими користуються викладачі ВНЗ. З іншого боку, кожен із викладачів правий по-своєму, бо всі вище названі складові входять до критеріїв оцінювання знань. Враховуючи повноту, глибину, систематичність, оригінальність відповіді студента усунути суб'єктивність неможливо, оскільки оцінювання здійснює жива Людина зі своїми якостями, особливостями, досвідом, майстерністю, ерудицією, що впливають на ставлення до того, кого оцінюють.

Дослідниця цієї проблеми А.В. Бляшевська [3] закликає бути об'єктивним, а це означає не піддаватися почуттям симпатії чи антипатії, а суворо дотримуватися встановлених норм і критеріїв оцінки, її вмотивованості й обґрунтування, а також враховувати ступінь навченості, тобто повноту, глибину, ґрунтовність, систематичність знань. У процесі оцінювання навчання необхідно враховувати три основні компоненти:

- рівень знань;
- навиків самостійної роботи;
- вміння застосовувати знання на практиці.

Рівень знань.

Слід брати до уваги:

- глибину і міцність знань;
- рівень мислення;
- вміння синтезувати знання із окремих тем;
- вміння складати розгорнутий план відповіді;
- давати точні формулювання;
- культура відповіді (грамотність, логічність і послідовність викладу);
- виконання навичок і прийоми виконання практичних завдань.

Навики самостійної роботи:

- навиків пошуку необхідної літератури;
- орієнтація у потоці інформації із обраної спеціальності;
- навиків ведення записів (складання простого і розгорнутого плану конспекту, реферату, виступу), а також навиків науково-пошукової роботи.

Вміння застосовувати знання на практиці:

- реалізація на практичних - семінарських заняттях;
- виконання індивідуальних завдань під час проходження практики.

Студент сприйме оцінку як об'єктивну, в тому випадку, коли зі сторони викладача подана переконлива оцінка. Якщо це оцінювання співпадає з власною оцінкою, то можна вважати, що спрацював психолого-педагогічний принцип об'єктивності, який сприяє формуванню почуття радості успіху. У студента є стимул здобувати знання, бути першим, кращим. Справедливою є тільки об'єктивна оцінка і тільки вона може викликати глибоке моральне задоволення, і стати стимулюючим фактором для студентів, утворює у них віру у справедливість, закріплює авторитет викладача і є орієнтиром у подальшій роботі.

Необ'єктивна оцінка, навпаки, може дезорієнтувати всі сторони навчального процесу.

Професор Є. Й. Перовський зазначає що для викладача педагогічний процес оцінювання знань - це складна психологічна ситуація, оскільки під час його здійснення й виявлення реального рівня знань педагог перебуває під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів, а саме [7]:

- об'єктивності якості робіт, що оцінюються - усної відповіді, письмового викладу;
- переконань викладача щодо значення знань, умінь і навичок;
- ставлення викладача до оцінки (занадто принциповий і категоричний чи, навпаки, байдужий до неї, має тенденцію до зниження чи підвищення оцінки);
- ставлення викладача до студента (симпатія, антипатія), предмета;
- ставлення, що склалися у викладача до студента щодо його успіхів із предмета на момент оцінювання знань;
- ставлення викладача, адміністрації навчального закладу до студента, знання якого оцінюють (його зайнятість у культурно-масовій роботі, виконання різних доручень);
- настрою викладача;
- фізичного стану педагога (втомленість, погане самопочуття тощо);
- особистого престижу (більше хороших оцінок - краща думка про викладача у керівництва навчального закладу і навпаки).

Аналіз педагогічної практики в школі та вищому навчальному закладі засвідчує, що лише перший (об'єктивної якості робіт, що оцінюються - усної відповіді, письмового викладу) із зазначених факторів має об'єктивний характер, решта - суб'єктивні. Усунути вплив цих суб'єктивних факторів - головна умова об'єктивності оцінювання. На цьому акцентує увагу Є.І. Перовський. Він вказує, що коли на викладача впливає якийсь один із названих факторів, то оцінка стає суб'єктивною.

На зміну традиційній системі оцінювання знань, умінь і навичок. На початку 1994 року була запроваджена рейтингова система оцінювання. Головна суть її полягала в тому, що студент отримував відповідну кількість балів за кожен вид діяльності, за кожен форму праці. Студент розумів, що все, що він буде робити буде оцінено, всі його творчі задуми впливають на рейтинг і кожен намагався одержати 100 балів із кожного предмету. Рейтингова система мала недоліки, але її переваги над традиційною системою були очевидні.

Після приєднання України до Болонського процесу системи оцінювання значно змінилися. Найважливішими інноваціями були: впровадження європейської системи поточного та підсумкового контролю на основі залікових кредитів ECTS; впровадження кредитно-модульної системи навчання та організації навчального процесу; перенос акценту з аудиторної роботи студентів на їх самостійну роботу.

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки, що призначається всім розділам програми курсу (дисципліні, модулю) для

окреслення навчального навантаження студента та виконують дві функції: визначення трудомісткості роботи та облік її виконання. Кредити ECTS зараховуються студентам, які успішно завершили курс і одержали позитивну оцінку виконаної роботи.

На нашу думку оцінка за шкалою ECTS на даному етапі найбільш досконала система оцінювання, але на превеликий жаль вона не позбавлена недоліків. За словами Андрія Черних (координатора громадської організації «Студентський захист») в Україні лише 32 з 137 викладачів вищих навчальних закладів, які підпорядковані МОН, адекватно оцінюють знання студентів, тобто тільки 23% вузів [9]. Екс-міністр освіти і науки України Іван Вакарчук у публікації «Екзаменаційна сесія як вона є» піднімає питання зворотного зв'язку через моніторингові соціологічні опитування «Викладач очима студентів» та піднесення якості української освіти до європейського і світового рівнів [5].

Всі студенти мають мрію, щоб дипломи отримані в Україні були працеконкурентними на світовому ринку праці.

Висновок: оцінювання рівня знань студентів – процес складний і багатовимірний. Якби вдалося побудувати його просторову модель, то ми побачили б унікальний кристал, що перемивається багатьма гранями і постійно вдосконалюється. Вдосконалення системи педагогічного оцінювання знань студентів є одним із шляхів забезпечення якісної підготовки фахівців. А якісні фіхівці – це майбутнє України.

Література

1. Архангельський С.И., 1974.- 384с. - (лекції по теорії обучения в высшей школе.- М.: Высшая школа).
2. Буяр І.Є., Серія: «Філологічна».- Випуск 11.- 2009 - 145с. - (Лінгвістична теорія оцінки: оцінювання досягнутого і вітчизняній лінгвістиці).
3. Бляшевська А. В., - Л., 1996.- 182с. – (Формування професійних навичок оціночної діяльності у студентів вузу).
4. Бочарнікова В.М., - Ч., 1999.- 208с. – (Стимулююча функція контролю знань, умінь і навичок у студентів вищої школи).
5. Вакарчук І. О., - Київ.- 2010. – («Екзаменаційна сесія як вона є»)
6. Коменський А.Я., - М.: Педагогіка, 1982.- 656с. – (Вибрані педагогічні твори).
7. Петровський Є.І., - М.- 1960.- 510с. – (Перевірка знання учнів у середній школі).
8. Сухомлинський В.О., - К.: Рад. Школа, 1980.- 15, 205с. – (Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості).
9. Черних А.О., - К.- 2010. – (Система оцінювання знань студентів «по-українськи»).
10. Закон України «Про вищу освіту» № 2984 – III із змінами від 19 січня 2009р.